

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalářské prezenční studium

2009 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Jiří Smíšek

Verbální akty a řeč těla jako povolání

-

tenisový rozhodčí

Praha 2014

Vedoucí bakalářské práce:

Prof. PhDr. Petr Kořátko, CSc.

Bachelor Full-Time Studies

2009 – 2012

BACHELOR THESIS

Jiří Smíšek

Verbal acts and speech of body as profession

-

Tennis referee

Prague 2014

The Bachelor Thesis Supervisor:

Prof. PhDr. Petr Koťátko, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 12. března 2014

.....

Jiří Smíšek

Poděkování

Za vstřícný a trpělivý přístup při vedení bakalářské práce chci poděkovat Prof. PhDr. Petrovi Koťátkovi, CSc. Dále děkuji rodičům za podporu i během celého studia a kolegyni Bc. Barboře Bursové za cenné rady.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá pohledem autora na problematiku řečových aktů tenisového rozhodčího při výkonu jeho funkce. Rozebírá nejen pravidla tenisu, ale i pozici hlavního rozhodčího jako takovou a zejména konkrétní situace, které mohou nastat během tenisového utkání z pohledu arbitra. Teoretické poznatky vychází v největší míře z díla Johna Searla „*Speech Acts*“. V praktické části se autor pokouší aplikovat kategorizaci Searlovy teorie mluvních aktů do výroků, které během tenisových utkání nejčastěji hlavní rozhodčí používá a prostřednictvím těchto výroků usměřňuje zápas a veškeré dění na dvorci (ale i v hledišti) s ním spojené. V závěru práce je potom zřejmé, zda je možné zmíněný Searlův systém aplikovat nejen v praxi obecně na již dříve aplikovaných případech, ale i výhradně na přesně specifikovaných příkladech v rámci náplně práce tenisového sudího.

Klíčové pojmy

Deklarativní akty, Direktivní akty, Expresivní akty, Hlavní rozhodčí, John Searle, Mluvní (řečové) akty („*Speech Acts*“), Pravidla tenisu, Reprezentující akty, Tenis, Zavazující akty.

Annotation

This bachelor thesis focuses on the issue of speech acts of tennis referee when working. It describes the tennis rules, the position of the main referee itself and especially concrete situations which may occur during tennis match from the arbitrator's point of view. The theoretical knowledge is mostly based on the book *Speech Acts* from John Searle. In the practical part, the author is applying the categorization of Searle's theory of speech acts on the acts, which is the main referee doing the most often during the match and thanks to which he is regulating the match. Finally, it is obvious whether it is possible to apply the mentioned Searle's system not only in practice generally, but also on the concrete specific examples in terms of tennis referee job.

Key words

Binding Acts, Chair umpire, Declarative acts, Directive acts, Expressive acts, John Searle, Representative acts, Speech Acts, Tennis, Tennis rules

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. SEARLOVA TEORIE ŘEČOVÝCH AKTŮ.....	10
1.1. ZÁKLADNÍ TYPY ŘEČOVÝCH AKTŮ	12
2. HISTORIE A PRAVIDLA TENISU	15
2.1. POČÁTKY HRY	15
2.2. OBECNÁ PRAVIDLA	16
2.3. POČÍTÁNÍ SKÓRE	17
2.4. SLAVNÁ KOLBIŠTĚ	18
2.5. STRUČNÝ PRŮŘEZ HISTORIÍ TENISU.....	20
3. ZÁKLADNÍ PRINCIPY A TECHNIKY PRÁCE HLAVNÍHO ROZHODČÍHO TENISU	21
3.1. KODEX ROZHODČÍHO TENISU	23
3.2. HLAVNÍ ROZHODČÍ.....	25
4. ANALÝZA KOMUNIKATIVNÍCH AKTŮ HLAVNÍHO ROZHODČÍHO	32
4.1. ZASTOUPENÍ ZÁKLADNÍCH TYPŮ MLUVNÍCH AKTŮ V KOMUNIKATIVNÍM JEDNÁNÍ HLAVNÍHO ROZHODČÍHO: PŘEDBĚŽNÉ SCHÉMA	33
4.2. REPREZENTUJÍCÍ AKTY HLAVNÍHO ROZHODČÍHO.....	35
4.3. DEKLARATIVNÍ AKTY HLAVNÍHO ROZHODČÍHO A AKTY NA POMEZÍ REPREZENTACÍ A DEKLARACÍ.....	38
4.4. DIREKTIVNÍ AKTY HLAVNÍHO ROZHODČÍHO A MEZNÍ PŘÍPADY	41
4.5. PRVKY ZAVAZUJÍCÍCH (KOMISIVNÍCH) AKTŮ VE VÝROCÍCH HLAVNÍHO ROZHODČÍHO.....	46
4.6. EXPRESIVNÍ AKTY V RÁMCI VÝROKŮ HLAVNÍHO ROZHODČÍHO	47
ZÁVĚR	49
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	50
BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE	52

ÚVOD

Pozice tenisového rozhodčího nepatří k těm, která je veřejností automaticky vnímána jako povolání. Většina laiků si pod pojmem „tenisový rozhodčí“ představí pouze zálibu, jež je teoreticky ohodnocena nejen honorářem, ale také jistou dávkou prestiže a sebeuspokojení. Pokud se ale přesuneme do reálné roviny, práce tenisového rozhodčího na plný úvazek patří k povoláním, která vyžadují jasně vymezenou profesionální úroveň. Klíč k dosažení potřebné úrovně, a tedy i plné profesionální způsobilosti k výkonu tohoto povolání, prakticky neexistuje. Můžeme se řídit pravidly, kodexy, řády, manuály apod., přesto však samotná znalost těchto podkladů nezaručí, že se z jedince stane tenisový rozhodčí z povolání. Nároky, které jsou s tímto povoláním spojeny, nejsou totiž jen teoretické, ale zejména praktické a týkají se především získaných zkušeností a osobního potenciálu jednotlivce.

Samotný výkon funkce rozhodčího v průběhu zápasu má ale objektivní parametry, které se mohou stát předmětem teoretické analýzy. Jeden soubor těchto parametrů je vymezen pravidly tenisu, která mimo jiné definují pozici čárového, hlavního a vrchního rozhodčího. Jiný soubor objektivních parametrů je dán obecnými principy komunikace, které se vztahují i na komunikativní jednání v průběhu tenisového zápasu. Systematický výklad těchto principů nabízí teorie řečových aktů („speech acts“) amerického filosofa Johna Searla. Naším cílem bude aplikovat aparát této teorie na komunikativní akty hlavního rozhodčího při řízení tenisového zápasu. Východiskem vlastní analytické práce (k níž přistoupíme v kap. 4) bude výklad relevantních částí Searlovy teorie jako zdroje nástrojů naší analýzy (viz kap. 1) a shrnující přiblížení předmětu analýzy, jímž je tenis jako druh sportu vymezený pravidly a determinovaný svou historií (viz kap. 2). Zvláštní pozornost budeme věnovat pozici hlavního rozhodčího (kap. 3), na jehož výroky se pokusíme aplikovat aparát Searlovy teorie. Výsledky této analýzy by měly být zároveň praktickým testem této

teorie (zejména Searlovy klasifikace typů řečových aktů): bude nás zajímat, jak ob stojí v konfrontaci s tak specifickou sférou komunikace, jakou představuje tenisové utkání.

1. SEARLOVA TEORIE ŘEČOVÝCH AKTŮ

John Searle je jedním z klíčových analytických filosofů druhé poloviny minulého století a současnosti. Jeho práce má mimořádný tématický rozsah: přinesla originální výsledky v oblasti filosofie jazyka, filosofie mysli („philosophy of mind“), teorii fikce, teorii sociální reality a v dalších sférách. Předmětem našeho zájmu bude Searlova práce na poli filosofie jazyka, zejména její centrální část, jíž je Searlova teorie řečových aktů („speech acts“): pokusíme se ji aplikovat v analýze činnosti hlavního rozhodčího při řízení tenisového utkání. Hlavním analytickým nástrojem pro nás budou Searlovy definice základních typů řečových aktů navržené v jeho klasické monografii „Speech acts“ a ve stati „What Is a Speech Act“.¹ Searlova teorie navazuje na Austinovu zakladatelskou analýzu řečových aktů (v Austinově terminologii jde o „illocutionary acts“)², jejíž výsledky byly shrnuty v knize „How to Do Things with Words“ (Austin sám užívá nejčastěji termín „illocutionary acts“). Searlova práce dovedla teorii řečových aktů na vyšší stupeň systematickosti a zejména v definicích základních typů řečových aktů přinesla funkční nástroje analýzy komunikativního jednání a komunikativních situací.

Jádrem Searlovy pozice ve filosofii jazyka je konstatování, že klíčovou jednotkou jazykové komunikace nejsou slova ani věty, ale užívání vět s komunikativní funkcí, tj. **řečové akty** („speech acts“). Základními složkami řečového aktu jsou **propoziční obsah** a **ilokuční síla**. Například standardním užitím vět „Dveře jsou zavřeny“ a „Jsou dveře zavřeny?“ vykonáváme dva řečové akty, které se shodují v propozičním obsahu, ale liší se v ilokuční síle. Věty užívané k vykonání řečových aktů obsahují **indikátory** propozičního obsahu a indikátory ilokuční síly. Ilokuční síla může být indikována explicitně (verbálně, intonačně, umístěním větného důrazu) nebo může být zřejmá

¹ SEARLE, J. R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969, 203 s., ISBN 052109626X.

² AUSTIN, J. L. *How to Do Things with Words*. Cambridge: Harvard University Press, 1975, 188 s., ISBN 9780674411524.

z kontextu: například užití věty „Zítřa se vrátím“ může mít podle kontextu ilokuční sílu tvrzení, slibu nebo varování. Nejexplicitnějším nástrojem indikování ilokuční síly je užití tzv. **performativní formule**. Jejím jádrem je performativní sloveso („performative verb“), které označuje příslušný typ ilokuční síly (například *Slibuji*, že přijdu).

Searle rozlišil pět základních **typů řečových aktů** (které odvodil z pěti základních typů intencionality)³. Tato klasifikace se opírala o soubor kritérií, z nichž se zde zaměříme na tři: propoziční obsah aktu, vyjádřený postoj mluvčího a tzv. „směr přizpůsobení“ („direction of fit“) na ose slova-svět. Poslední parametr bude pro naši analýzu v poslední kapitole zvláště důležitý. Naplnění základní funkce řečového aktu může mít z hlediska **směru přizpůsobení** tři podoby:

- Jednání mluvčího či adresáta motivované řečovým aktem vede k realizaci propozičního obsahu tohoto aktu v reálném světě. V důsledku toho se svět přizpůsobuje řečovému aktu (v Searlově terminologii jde o „world-to-words direction of fit“). Schematicky: svět→slova.
- Funkcí aktu je vyjádřit propozici, která pravdivě zachycuje stav reálného světa (v Searlově terminologii jde o „words-to-world direction of fit“). Schematicky: slova→svět.
- Funkcí aktu je bezprostředně nastolit stav světa vymezený v propozičním obsahu aktu (Searle tento případ interpretuje jako kombinaci obou předchozích směrů přizpůsobení). Schematicky: slova↔svět

³SEARLE, J. R. *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983, 266 s., ISBN 0-521-27302-1.

1.1. Základní typy řečových aktů

Základní typy řečových aktů podle Searlovy klasifikace⁴:

I) Reprezentující akty ("representatives")

- propoziční obsah: bez omezení
- vyjádřený postoj: přesvědčení
- směr přizpůsobení: slova→svět

II) Direktivní akty ("directives")

- propoziční obsah: specifikuje budoucí akt adresáta
- vyjádřený postoj: přání
- směr přizpůsobení: svět→slova

III) Zavazující akty ("commissives")

- propoziční obsah: specifikuje budoucí akt mluvčího
- vyjádřený postoj: záměr
- směr přizpůsobení: svět→slova

IV) Expresivní akty ("expressives")

- propoziční obsah: specifikuje stav mluvčího (případně není vyjádřena žádná propozice)
- vyjádřený postoj: bez omezení
- směr přizpůsobení: neurčuje se

V) Deklarativní akty ("declaratives")

- propoziční obsah: specifikuje institucionální stav
- vyjádřený postoj: záměr
- směr přizpůsobení: slova↔svět⁵

⁴ SEARLE, J. R. *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983, 266 s., ISBN 0-521-27302-1.

⁵ KOŤÁTKO, P. *Interpretace a subjektivita*. Praha: Filosofia, 2006, 511 s. ISBN 80-7007-233-4.

Jednotlivé typy řečových aktů Searle definuje vymezením **podmínek jejich úspěšného vykonání** (“conditions of success”). Z těchto podmínek odvozuje pravidla pro vykonávání řečových aktů, která označuje jako “konstitutivní” (“constitutive rules”). Zatímco regulativní pravidla upravují způsob výkonu činností, které existují nezávisle na těchto pravidlech, **konstitutivní pravidla** vymezují prostor pro činnosti, které lze vykonávat jen na bázi těchto pravidel. Například šachovou partii nebo tenisové utkání nelze sehrát mimo rámec pravidel, která stanoví, “jak se počítají” jednotlivé akty a situace na šachovnici či na hřišti. Tomu odpovídá standardní forma konstitutivních pravidel v Searlově pojetí: X se počítá jako Y (“X counts as Y”).

Od Johna Austina⁶ Searle přejímá rozlišení **tří vrstev řečového aktu**:

- **lokuce** (užití věty s určitou syntaktickou strukturou a konvenčním významem: výsledkem je vyjádření propozice)
- **ilokuce** (komunikace vyjádřeného propozičního obsahu s určitou ilokuční silou)
- **perlokuce** (navození mimokomunikativních důsledků promluvy: vyvolání specifického přesvědčení u adresáta, motivace adresáta k určitému jednání atd.).

Searle uplatnil aparát své teorie řečových aktů nejen na každodenní užívání jazyka, ale i na tzv. fikční diskurs (zejména na tvorbu a interpretaci literárních textů) a na roli jazyka v utváření a fungování společenských institucí. Teorie řečových aktů se tak stala jedním z hlavních nástrojů Searlovy analýzy „konstrukce sociální reality“.⁷ My se ji pokusíme aplikovat na zvláštní sféru komunikace uzavřenou do specifického kontextu vymezeného striktními pravidly, jasně definovanou funkcí i prostorovými hranicemi: naším cílem

⁶ AUSTIN, J. L. *How to Do Things with Words*. Cambridge: Harvard University Press, 1975, 188 s., ISBN 9780674411524.

⁷ SEARLE, J. R. *Construction of Social Reality*. London: The Free Press, 1995, 256 s., ISBN 9781439108369.

bude analýza komunikativních aktů hlavního rozhodčího v průběhu tenisového zápasu.

Po výkladu našich analytických nástrojů a jejich teoretického zdroje nyní musíme systematicky popsat samotný předmět analýzy: tenis jako hru založenou na konstitutivních pravidlech (v Searlově smyslu – viz výše), jejichž současná podoba je výsledkem složitého historického vývoje. Tomuto vývoji, stejně jako současné institucionální bázi světového tenisu (systému turnajů apod.), budeme věnovat detailní pozornost: cílem je objasnit historický i aktuální kontext, v němž se odehrávají komunikativní akty, které budou předmětem naší analýzy v závěrečné části práce.

2. HISTORIE A PRAVIDLA TENISU

Abychom byli schopni zcela porozumět problematice výkladu situací během tenisového utkání a stejně tak výrokům hlavního rozhodčího, je důležité specifikovat podstatu hry, její pravidla, historii a uvést i výběr několika konkrétních pravidel.

2.1. Počátky hry

Počátky hry zvané tenis sahají hluboko do minulosti. Již v 6. století našeho letopočtu existovalo cosi, co se vzdáleně podobalo tomuto sportu a to na území tehdejšího Egypta a Persie. Další podobou tenisu byla v 19. století francouzská hra zvaná „jeu de paume“ („hra dlaní“). V roce 1858 nastal průlom, kdy major Henry Gem a major Walter Clopton Wingfield označili trávník v Edgbastonu ve Warwickshire a dali mu název tenisový dvorec. Poté byl v roce 1872 založen první tenisový klub v Leamingtonu. V roce 1873 major Walter Wingfield tento sport oživil a začal ho modernizovat tak, aby byl přijatelný pro obě pohlaví.

V dobách rozkvětu čekal tenis pouze na přijetí širokou veřejností. V této době se vědcům podařil vynalézt gumový míček, který se odrážel od země. Tenis se začal pomalu přesouvat i do krytých hal, to však bylo na tehdejší dobu příliš nákladné a proto méně rozšířené. Tomuto se postavil opět Wingfield, který se bránil komplikovanému a nákladnému halovému dvorci. Navrhnul dvorec ve tvaru přesýpacích hodin, což znamenalo, že byl vždy širší na základní čáře než u sítě. Výška sítě byla tehdy stanovena na 1,4 m. V současnosti je výška sítě uprostřed její šířky stanovena na 0,914 m. V minulém období se hodně experimentovalo, jak s velikostí sítě a sloupků, tak s velikostí dvorce. V roce 1874 požádal o patentování svého vylepšeného dvorce pro hru „dávné tenisové hry“, kterou nazval Sphairistike. Byl ovšem nespokojen, že se název hry zkracuje na Sticky a rozhodl se, že příhodnějším názvem pro tento sport bude tenis. Popularita hry brzy překonala v Anglii

například kriket, který byl tou dobou národním sportem. Tenis se stal jedním z prvních sportů, kde se považovalo za přijatelné, aby se ho účastnily i ženy. Tenis byl tehdy ještě batole a věnovala se pozornost tomu, aby se ženám povolily dva dopady míčku na zem, jelikož se těžko pohybovaly v dlouhých šatech. Toto pravidlo se dnes uplatňuje při hře tenistů na vozíku.

Mezi nejslavnější a nejstarší tenisové dvorce, které se objevily v Evropě, patří ty v paláci Hampton Courtu v Queen's Clubu v Londýně. Tenis se nehrál pouze v Británii a Francii, ale byl také velice oblíbený ve Španělsku, Belgii, Itálii nebo Švýcarsku. Také v Praze bylo pár tenisových kurtů. V roce 1866 byly postaveny také v St. Petersburgu.

V roce 1877 se konalo první mistrovství ve Wimbledonu. Další velké turnaje se konají v New Yorku – Flushing Meadows od roku 1881, v Melbourne od roku 1905 a v Paříži na dvorcích Roland Garros od roku 1925. Mezinárodní tenisová federace funguje již od roku 1913, od roku 1977 se jmenuje ITF („International Tennis Federation“).

2.2. Obecná pravidla

Jak popularita tenisu rostla, bylo nutné zavést určitý řád. Roku 1875 se v Lords uskutečnilo setkání a nová pravidla byla zveřejněna 24. května téhož roku. Ta stanovila, že dvorec má již tvar obdélníku, avšak během dalších deseti let se pravidla stále ještě měnila, především rozměry dvorce a výška sítě. Vycházelo se ze zkušeností, a to nejen během turnajů. Odtud tedy pramení i první práce rozhodčích na plný úvazek. S vývojem hry samotné, se během historie tenisu vyvíjela a upřednostňovala i pravidla. Každý rok ITF vydává aktualizovanou verzi, resp. dodatky ke stávajícím pravidlům, které upravují či mění formulace jednotlivých pravidel. Nejedná se o situace řekněme zásadní pro hru, ale spíše o situace, které se mění s vývojem kvalit hráčů a podpůrných prostředků, které mohou zasahovat do hry. A proto je nutné tomuto postupu a vývoji uzpůsobit také pravidla. Typickou změnou z posledních let je

například pravidlo týkající se křečí („cramping“). „Vzrůstá přesvědčení lékařů, že velká většina svalových křečí v průběhu zápasu je důsledkem dehydratace, vyčerpání – či nedostatek kondice s projevy únavy – a není důsledkem nemoci z přehřátí. Stará pravidla o svalových křečích nedovolovala u hráče s křečemi ošetření žádného druhu; současné pravidlo jde v rozsahu na druhou stranu za předpokladu, že všechny svalové křeče jsou projevem nemoci z přehřátí.“⁸

2.3. Počítání skóre

Tenisové utkání se hraje na tzv. vítězné sady („set“). Jejich potřebný počet pro vítězství v daném zápase určují pořadatelé turnaje, kteří se samozřejmě řídí pravidly a v tomto případě zejména Soutěžním řádem.⁹ Každá sada se potom skládá z tzv. her („game“), kterých je potřeba dosáhnout v počtu šesti, přičemž hráč musí dosáhnout celé sady s rozdílem dvou her. Pokud se tak nestane, rozhoduje tzv. Tie-break (zkrácená hra), která definitivně uzavře hranou sadu. Výjimkou jsou profesionální utkání mužů, která se hrají na tři vítězné sady, a v případě shody sad (2:2) rozhoduje sada pátá, která se hraje bez zkrácené hry. V jednotlivých hrách se potom počítají vyhrané výměny a za každý bod („point“) si hráč připsuje hodnotu 15, posléze 30, poté 40 pomyslných bodů. Následuje „hra“ a tedy první krok k získání celé „sady“. Zjistit původ bodovacího systému je mnohem obtížnější, než zjistit minulost hry samotné. Bodový systém je pravděpodobně založen na čtvrtích hodiny. 15, 30, ale proč 40 se neví zcela přesně. Většina historiků se kloní k tomu, že původní hodnota byla 45, ale časem se toto zkrátilo na 40. Stejně tak pro termín „love“¹⁰ (nula) je nejpravděpodobnější teorie, že se název odvozuje od francouzského „l'oeuf“ (vejce), které symbolizovalo nulu či nic.

⁸ Užiteční průvodci: „Pravidla tenisu“ [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.cztenis.cz/docs/pravidla_tenisu.pdf.

⁹ Užiteční průvodci: „Soutěžní řád“ [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: http://www.cztenis.cz/docs/soutezni_rad.pdf.

¹⁰ Slovo „love“ používá hlavní rozhodčí při hlášení stavu v zápase a tento výraz vyjadřuje hodnotu nula, tedy žádný bod v dané hře, případně žádnou hru v dané sadě.

2.4. Slavná kolbiště

Wimbledon

V letech 1877 - 1921 se hrál na dvorcích ve Worple Road v Londýně. Od roku 1922 se hraje na dnešních dvorcích v Church Road také v Londýně. První Wimbledon se uskutečnil v All England Club, začal 9. července 1877. Zúčastnilo se ho 22 mužů, kteří museli zaplatit startovné 1,05 libry. Finálový zápas sledovalo 200 diváků, kteří zaplatili 5 pencí. Turnaj se hrál do 19. července, což bylo úterý. Zvykem je končit turnaj v neděli, ale jelikož se 13. a 14. července konal kriketový zápas, tak se na turnaji tyto dny nehrálo. Vítězem se stal Spencer Gore. Až do roku 1884 se na tomto turnaji konala pouze dvouhra. Později byla zavedena i čtyřhra. První vítězkou dvouhry žen byla Maud Watsonová. Turnaj je otevřený od roku 1968.

Australian Open

Od roku 1905 do roku 1926 se konalo jako australské mistrovství. V roce 1927 se Mistrovství Austrálie shodovalo s otevřením Kyoong stadionu v Melbourne. Otevřeným mistrovstvím se stalo v roce 1969.

French Open

V letech 1891 - 1921 se turnaj, kterého se mohli zúčastňovat pouze členové francouzských klubů, hrál na dvorcích Stade Francais ve Faisomerie v St. Claude Parku. Součástí byl i název mistrovství světa na antukových dvorcích v letech 1912 - 1924. Od roku 1928 se hraje na stadionu Roland Garros v Paříži. Otevřeným turnajem se stal roku 1968.

US Open

Hraje se od roku 1881. Za svou historii prošlo několikanásobnou změnou povrchu na místních kurtech. Od roku 1881 do roku 1973 se zde hrálo na trávě, v letech 1975 - 1977 správa přistoupila k americké antuce a od roku 1978 až dodnes se používají betonové dvorce. Ještě více než povrchy se měnilo místo, kde se US Open hrálo. Od roku 1881 do roku 1914 na dvorcích The Casino Newport, poté v letech 1915 - 1920 a 1924 - 1977 v areálu West Side

Tennis Club, Forest Hills, New York. Na dva roky, v období 1921 - 1923, se hrálo v Germantown Cricket Club Philadelphie. Od roku 1978 dodnes se turnaj odehrává ve Flushing Meadows, New York. Otevřeným turnajem se stal roku 1968.

Salátová mísa („Davis Cup“)

Soutěž, která je dnes stejně důležitá, jako při svém založení v roce 1900. Název Davis Cup je synonymem pro tenisový sport na celém světě. Davisův pohár má anglo-americké pozadí. V roce 1900 Dwight Filley Davis ze St. Luis, přední tenisový americký hráč, věnoval trofej pro mezinárodní soutěž. Rozhoduje se v pěti zápasech, čtyřech dvouhrách a jedné čtyřhře.

Fed Cup

Federation Cup začal až roku 1963 na oslavu 50. výročí založení Mezinárodní tenisové federace („International Tennis Federation“). Mary Hardwick-Hareová roku 1962 předložila ITF argumenty a spolu s dostatečnou podporou prosadila tuto týmovou soutěž žen. Dříve se této soutěže účastnily pouze dvě hráčky pro dvě dvouhry a jedna hráčka pro čtyřhru. Dnes celý tým nastupuje se čtyřmi hráčkami na soupisce, ze kterých potom kapitán vybírá hráčky podle aktuální formy a nasazuje je k jednotlivým utkáním. Celkem se hrají čtyři dvouhry a jedna čtyřhra obdobně jako v Davis Cupu.

2.5. Stručný průřez historií tenisu

1872 - v Leamingtonu ve Warwickshire vznikl první tenisový klub

1874 - major Walter Wingfield nechal patentovat hru Sphairistike

1875 - vyšla první Pravidla tenisu

1877 - All England Club uspořádal první mistrovství ve dvouhře ve Wimbledonu

1896 - tenis je součástí prvních novodobých OH

1900 - vzniká Davis Cup

1913 - v Paříži založena Mezinárodní tenisová federace

1955 - mění se pravidla, nové míče po prvních 7 gamech a pak po každých devíti

1963 - Wimbledon zavádí pravidlo, že hráči musí být oblečeni převážně v bílé barvě

1967 - Wimbledon je vypsán jen pro profesionály

1976 - objevuje se první velkoplošná raketa

1988 - tenis se v Soulu vrací po 64 letech na OH

1990 - zahajuje se ATP Tour

2001 - zavádí se žebříček Champions Race

3. ZÁKLADNÍ PRINCIPY A TECHNIKY PRÁCE HLAVNÍHO ROZHODČÍHO TENISU

Tenisový rozhodčí může být širokým pojmem, který je nutné kategorizovat a specifikovat plnění jednotlivých pozic. Vycházejme ze tří základních kategorií, na které se rozhodčí v tenise rozdělují. Použijme oficiálně užívané názvy v angličtině, která je neoficiálním úředním jazykem tenisu. Nejvyšší pozicí, alespoň v naší modifikované hierarchii je „Referee“ (vrchní rozhodčí), „Chair Umpire“ (hlavní rozhodčí) a „Line Umpire“ (čárový rozhodčí).

Vrchní rozhodčí je přítomen především kvůli otázce pravidel („Question of fact“). Je tím posledním orgánem, kam se hráč samotný může odvolat během utkání, pokud dojde k nesrovnalostem v pravidlech. Pokud si hráč stojí stále za svým, nezbývá mu nic, než se smířit s daným rozhodnutím a jedinou možnou další cestou protestu je jednání s ITF, organizací zaštiťující celosvětový tenis po všech stránkách. Vrchní rozhodčí má dále za úkol sestavení takzvaného pavouka (nasazení jednotlivých hráčů k zápasům do vyřazovacích klání), případně jakéhokoliv jiného herního systému, jež je uplatňován na konkrétním turnaji či soutěži. Vrchní rozhodčí dále zodpovídá za správnost nasazování zápasů dle pravidel (může jít například o povinné časové prodlevy mezi jednotlivými zápasy jednoho hráče nebo také o způsobilost dvorců ke hře).

O kategorii nižším postem rozhodčích tenisu je pozice hlavní rozhodčí. Ten řídí a usměrňuje zápas jako takový přímo na dvorci. Na rozdíl od vrchního rozhodčího, který zápas přímo sledovat nemusí. Tento sudí zodpovídá za veškeré dění na dvorci bezprostředně před zápasem, během něj a bezprostředně po něm. Ke konkrétní náplni práce se dostaneme později. Obecně platí, že na dvorci má poslední slovo právě tato instance a to především v otázkách faktu („Questions of fact“). Každý hráč má však možnost obrátit se

v případě neshody na vyšší instanci a to na vrchního rozhodčího či elektronický systém „Hawk Eye“ (Jestřábí oko)¹¹, které je nedlouho zavedeno jako platné pravidlo na některých turnajích a jeho „pravomocí“ je změnit výrok hlavního, příp. čárového rozhodčího. V otázce pravidel, která mají stejnou platnost ve všech případech, bez ohledu na danou situaci na dvorci, je zde právě vrchní rozhodčí. Ten může být přivolán ke konkrétní situaci po zvážení hlavního arbitra nebo po doslovném vyžádání hráče. Teoreticky by k tomuto činu nemělo dojít, jelikož povinností každého hlavního rozhodčího s řádnou licenci je dokonalá znalost pravidel. Pokud však dojde k zaváhání či dokonce chybě, což lidský faktor snadno umožňuje, dochází k podrobnějšímu a nezvratnému zhodnocení a vyřešení situace ze strany vrchního rozhodčího. Co se „Hawk Eye“ týče, jedná se o nápravu rozhodnutí hlavního rozhodčího (příp. čárového rozhodčího) v otázce faktu (konkrétně dopad míče a čtení stopy), což je jediná situace, která odebírá jinak bezvýjimečnou pravomoc hlavního rozhodčího rozhodnout situaci právě v otázce faktu. Nejen tyto dva atributy nám pomohou definovat systém práce tenisových rozhodčích a aplikaci Searlova dělení mluvních aktů v praxi.

Nejnižší postavenou kategorií z oblasti tenisových rozhodčích je pozice čárový rozhodčí. Jeho povinností je čistě čtení stopy po dopadu míče a jeho ohlášení. Používají se zpravidla dva druhy hlášení – „out“ a „fault“. V případě pochybení rozhodčího může dojít také k výroku „Correction“ (oprava). Bezpochyby musí čárový rozhodčí taktéž ovládat veškerá pravidla tenisu, jelikož v případě jejich porušení je povinen uvědomit hlavního rozhodčího, který si inkriminované situace nemusel všimnout, případně ji mohl přehlédnout či ji třeba neslyšet kvůli hlasitým fanouškům. Toto se týká také přešlapů, které se hlásí pomocí výrazů „Foot fault“ (chyba nohou).

¹¹ Jestřábí oko („Hawk Eye“ podle vynálezce Paula Hawkinse) je systém zhruba desítky kamer rozmístěných kolem tenisového dvorce, které snímají stopu po dopadu míče, a porovnává jednotlivé záznamy. Přidělený zástupce ITF potom určí, o kterou stopu se jedná a vyhodnocení systému promítnuté v trojrozměrné podobě na obrazovku je platným rozhodnutím.

3.1. Kodex rozhodčího tenisu

Každý z rozhodčích, ať už je na jakékoliv pozici a úrovni, musí dodržovat základní pravidla a nařízení při samotném výkonu funkce, před ním i po něm. Ta jsou nutná nejen pro sjednocení práce všech rozhodčích, ale také pro zajištění potřebné úrovně a profesionality jednotlivých lidí, kteří zastávají pozici zaštitěnou ITF či jinou světovou tenisovou organizací (např. ATP, WTA apod.)¹². Těmito body se musí řídit každý bez výjimky, alespoň pokud má zájem věnovat se své práci tak, jak nejlépe je schopen.

„Český tenisový svaz i mezinárodní tenisové organizace vyžadují od hráčů vysoký stupeň profesionalismu a vhodného chování, a stejné požadavky mají na rozhodčí i další účastníky pracující na jejich akcích. Předpisy zajišťující takovou úroveň jsou následující:

- 1. Rozhodčí musí být v dobré fyzické kondici.*
- 2. Rozhodčí musí mít dobrý zrak i sluch.*
- 3. Rozhodčí musí být včas připraven na všechny zápasy, které mu byly přiděleny k soudcování.*
- 4. Rozhodčí musí prostudovat, rozumět a ovládat Pravidla tenisu, Pravidla chování, povinnosti rozhodčích a všechny propozice, pravidla a řády soutěží, ve kterých rozhoduje.*
- 5. Rozhodčí musí dbát na osobní hygienu, udržovat svůj vzhled způsobem podporujícím vážnost soutěže a vypadat profesionálně.*
- 6. Rozhodčí nesmí konzumovat alkoholické nápoje v den, kdy rozhoduje (a to před začátkem hracího dne, v jeho průběhu, i po skončení svých zápasů - pokud ještě neskončil hrací den), nebo pokud je oblečen do rozhodcovské turnajové uniformy. Rozhodčí nesmí pít žádné alkoholické nápoje dvanáct hodin před začátkem hrací doby následujícího dne.*
- 7. Rozhodčí musí zůstat nestranným vůči hráčům za všech okolností. Rozhodčí nesmí rozhodovat v zápase, ve kterém má takový vztah k některému z hráčů, že by tento mohl být považován za střet zájmů. I pouhý dojem takového konfliktu činí rozhodčího nevhodným pro nasazení do zápasu. Rozhodčí*

¹² ATP – Association Tennis Professional, WTA – Women Tennis Association

se nemůže přátelit s hráči nebo s nimi navazovat bližší vztahy, nebo se chovat tak, že by jeho chování vzbuzovalo pochybnosti o jeho nestrannosti jako tenisového rozhodčího. Rozhodčí mohou být ubytováni ve stejných hotelích jako hráči a mohou být přítomni společenským událostem, kterých se účastní i hráči. Střetem zájmů se rozumí: rozhodčí sám je profesionálním tenisovým hráčem, tenisovým trenérem na příslušné úrovni, kapitánem družstva na dané úrovni, blízkým přítelem, příbuzným či trenérem hráče účastnícího se daného turnaje/soutěže. Rozhodčí nesmí být zaměstnán ve společnosti, která má v tenise obchodní zájmy, nebo být zároveň rozhodčím a ředitelem či organizátorem turnaje.

8. Rozhodčí nesmí kritizovat nebo se pokoušet vysvětlovat výroky nebo rozhodnutí jiných rozhodčích nikomu jinému než dotyčným rozhodčím, vrchnímu rozhodčímu, delegátovi nebo vedoucímu rozhodčích.

9. Rozhodčí nesmí sázet jakýmkoliv způsobem na cokoliv ve spojení s jakýmkoliv tenisovým turnajem. Rozhodčí nesmí navádět či povzbuzovat nikoho jiného k sázení nebo vstupu do jakékoliv jiné formy finančních spekulací na tenisový zápas či tenisovou událost. Rozhodčí nesmí obdržet peníze, výhody nebo odměnu (ať už finanční či jinou) za poskytnutí informací o počasí, hráčích, kurtech, stavu nebo výsledku jakéhokoliv zápasu na kterékoliv tenisové akci.

10. Rozhodčí nesmí, kromě řádného způsobu informování a usměrňování obecnstva v průběhu zápasu, diskutovat s diváky před, během nebo po skončení zápasu.

11. Rozhodčí nesmí dávat interview nebo se účastnit schůzek s novináři, kde by jeho výroky vztahující se k rozhodování mohly být zveřejněny (vytištěny či vysílány), bez souhlasu a předchozí dohody s vrchním rozhodčím.

12. Rozhodčí se musí vždy chovat profesionálním a etickým způsobem, a vystupovat patřičně řádně ve vztahu k vrchnímu rozhodčímu, delegátovi, ostatním rozhodčím, hráčům, organizátorům turnaje, personálu akce a k veřejnosti. Rozhodčí s mezinárodní licencí musí jít svým chováním dobrým příkladem ostatním rozhodčím.

13. Rozhodčí musí vznášet všechny požadavky a připomínky spojené s turnajem k vrchnímu rozhodčímu nebo vedoucímu rozhodčích, nikoliv k řediteli turnaje nebo k organizátorům akce.

14. Rozhodčí je zavázán vůči turnaji, na kterém pracuje, dokud není uvolněn vrchním rozhodčím nebo vedoucím rozhodčích. Pokud rozhodčí přijme nominaci pracovat na určitém turnaji / soutěži, nesmí se z něho odhlásit, aby rozhodoval na jiném turnaji / soutěži, bez souhlasu koordinátora (vedoucího) rozhodčích pro daný turnaj.

15. Vrchní rozhodčí má pravomoc propustit rozhodčího z turnaje/soutěže za porušení Kodexu rozhodčích tenisu; případné velmi závažné provinění může vést až k pozastavení činnosti nebo snížení hodnosti licence či jejímu úplnému odebrání.¹³

3.2. Hlavní rozhodčí

Již víme, že v základní kategorizaci je pozice hlavní rozhodčí uprostřed. Uprostřed z hlediska postavení, jelikož nad touto pozicí stojí vrchní rozhodčí a pod touto pozicí stojí čárový rozhodčí. Znamená to tedy, že hlavní rozhodčí má možnost změnit, opravit, či zrušit výrok čárového rozhodčí. Stejně tak je tu ale druhá strana, kdy výrok hlavního rozhodčího (pouze však v otázce pravidel a v případě využití systému „Hawk Eye“) může změnit, opravit či zrušit vrchní rozhodčí nebo samotný systém „Hawk Eye“. Aktuální situace není již možné řešit s vyšší instancí, než je vrchní rozhodčí. Jak bylo zmíněno, jedinou další cestou je odvolání se či stížnost na adresu ITF.

Pokusím se v následujících odstavcích přiblížit a konkretizovat náplň a povinnosti každého hlavního rozhodčího. Jedná se o práci na profesionální úrovni, která se řídí výhradně ustanoveními, kodexy a pravidly ITF.

Každý hlavní rozhodčí by měl „být ztotožněn se všemi aspekty pravidel tenisu odpovídajících turnajovým pravidlům, nařízením a kodexem chování.

¹³ Užiteční průvodci: „Kodex rozhodčích tenisu“ [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z: <http://www.rozhodci.cztenis.cz/news/dokumenty.php>.

*Jeho povinnosti by měly být prováděny v souladu s postupy ITF.*¹⁴ Nejen tyto body týkající se chování pozice hlavního rozhodčího mají vliv na jeho práci, kvalitu a profesionalitu. Je nutné dbát také na vnější vystupování a to i ve formě oblékání. *„Hlavní rozhodčí se musí oblékat uniformovaně s ostatními hlavními rozhodčími podle nařízení vrchního rozhodčího, potažmo ITF.*“¹⁵ Vzhledem k projevu hlavního sudího je nutné, aby každý, kdo zastává tuto pozici, *„ovládal jména hráčů a jejich výslovnost.*“¹⁶ Hlavní rozhodčí musí *„být na dvorci přítomen bezpodmínečně před příchodem hráčů připravených k utkání“.*¹⁷ Bezprostředně před zahájením zápasů je rozhodčí povinen učinit tzv. pre-match meeting, kdy sdělí hráčům nepostradatelné informace k průběhu zápasu, učiní los a zrekapituluje základní pravidla, týkající se konkrétního zápasu (jedná se pouze o pravidla, která jsou proměnná na každém turnaji vzhledem k úrovni věkové, výkonnostní, ale i profesionální). Jedna z podstatných částí „pre-match meetingu“ je losování. Losuje se vždy mincí. Správně by mince neměla být od té měny, která se oficiálně používá k placení v místě konání turnaje. Vítěz losu si může zvolit podání nebo příjem, případně stranu dvorce, na které bude začínat hru. Toto vše musí proběhnout ještě před rozehrávkou, která není v návaznosti na pravidla přímou součástí utkání. *„Pokud je utkání přerušeno ještě před samotným začátkem, tzn. i po rozehrávce, mohou hráči při dohrávce změnit své rozhodnutí po losování.*“¹⁸ To je možné zejména kvůli povětrnostním podmínkám, poloze slunce a podobným faktorům, které mohou ovlivnit herní podmínky. Ještě před začátkem hry je rozhodčí povinen zkontrolovat, zda hráči nastoupili k utkání v odpovídajícím oblečení v návaznosti na pravidla tenisu, která určují především velikost log a počet reklam umístěných na oblečení hráčů. Pokud jde o čtyřhru, kontroluje se také barvená sladěnost každé části oblečení.

¹⁴ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 4.

¹⁵ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

¹⁶ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

¹⁷ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

¹⁸ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 6.

V případě, že hráč není oblečen dle daných požadavků a pravidel, je povinen tyto chyby napravit. „*Pokud převlečení či úprava oblečení zabere více jak patnáct minut, může toto vést k penalizaci hráče, případně k ukončení celého zápasu.*“¹⁹ Rozhodnutí této situace je typické pro práci vrchního rozhodčího. Hlavní rozhodčí je v této situaci pouze v pozici jakéhosi kontrolora a časoměřiče. „*Stopky jsou povinnou výbavou každého hlavního rozhodčího a používá je k měření časového limitu pro rozehrávku (pět minut), dvaceti vteřinového limitu mezi jednotlivými výměnami, devadesáti vteřinového limitu během střídání stran a sto dvaceti vteřinového limitu následujícího po konci každého odehrané sady.*“²⁰ Na profesionální úrovni, např. na okruhu ATP, se tyto časové limity nedodržují naprosto striktně, jelikož úroveň hry některých hráčů předčila obecná pravidla tenisu a rozhodčí v těchto situacích nemohou zasahovat do hry právě tímto stylem. Pro lepší představu uvedu příklad: po odehrání výměny se jde hráč připravovat k dalšímu podání, protože však diváci neustále povzbuzují hráče i těsně před začátkem další výměny, musí podávající setrvat, než v místě utkání bude naprostý klid. Mnozí hráči v těchto situacích například prodlužují typické házení míče před podáním o zem zpět do ruky. Tuto činnost dělají tak dlouho, dokud není stav na dvorci odpovídající pro začátek další výměny. Většinou však není dodržen zmíněný dvacetivteřinový limit a rozhodčí tuto situaci „přehlídí“, jelikož by se svým zásahem dopustil zbytečného přerušování hry a celkové narušení kontinuity hry, což je paradoxně proti obecným regulím práce hlavního rozhodčího.

Dalším z prvků, na které musí hlavní rozhodčí mimo jiné také dohlížet, je počet a funkčnost míčů, se kterými se utkání hraje. Pravidla navíc popisují, že kromě kontroly míčů během utkání je odpovědný taktéž za použité míče, náhradní míče a za to, že nové míče by před utkáním nebo během výměny míčů měly být otevřeny těsně před použitím. Budeme-li pokračovat dále, je potřebné se ujistit, zda všichni hráči a čároví rozhodčí jsou obeznámeni

¹⁹ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

²⁰ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

s pravidly daného utkání, například právě zmíněná výměna míčů, počet vítězných sad, na kolik se utkání hraje, počet čárových rozhodčích na dvorci, počet sběračů apod. „*Hlavní rozhodčí může během utkání odvolat čárového rozhodčího, vyměnit jeho post kdykoliv, kdy toto prospěje kvalitnějšímu rozhodování utkání v otázce faktu.*“²¹ Z hlediska postavení hlavního rozhodčího je velice podstatné, aby osoba vykonávající tuto činnost měla nad hráči vždy navrch, a to nejen z pozice v hierarchii organizační složky, ale i v otázkách řešení dané problematické situace. K tomuto napomáhá další odstavec pravidel, kdy má hlavní rozhodčí vždy „*učinit platným první rozhodnutí, které vyřkl a to nekompromisně v otázkách faktu během utkání. Toto vše však s výjimkou případného vyžádání rozhodnutí vrchního rozhodčího, případně přítomného zástupce ITF.*“²² V tomto případě musí hlavní rozhodčí posoudit, zda se jedná o otázku faktu, kdy musí rozhodnout sám za sebe a teoreticky bez odvolání, či zda se jedná o otázku pravidel a přivolá k definitivnímu verdiktu vyšší instanci, tedy vrchního rozhodčího. Pro člověka znalého tenisu je řekněme přirozené, že hlavní rozhodčí „*musí hlásit stav hry po každém bodu v souladu s postupy ITF.*“²³ Na toto je nutné nezapomínat i v případě přerušení hry z jakéhokoliv důvodu, které má dopad na stav hry. Nejen kvůli divákům, ale zejména pro hráče je podstatné zopakovat skóre pro rekapitulaci daného verdiktu při řešení situace, za které nastalo přerušení hry a navodit tak zpět již zmíněnou kontinuitu utkání. Důležitým prvkem je podpora a případné potvrzení hlášení čárového. „*Hlavní rozhodčí musí opakovaně provést výrok po vyřčení čárovým rozhodčím, pokud hlášení bylo nedostatečně slyšitelné nebo se jednalo o velice těsné či sporné. Potvrzením správnosti či nesprávnosti výroku čárového rozhodčího odstraní pochyby ze strany hráčů*“²⁴ a tím upevní svou pozici.

²¹ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

²² INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

²³ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

²⁴ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

Je přirozené, že se čárový rozhodčí přehlédne, nezvládne nápor situace a lidsky udělá chybu, tu by však měl zpozorovat a napravit hlavní rozhodčí, pokud tak neučiní sám autor chybného výroku. Tady je však zapotřebí duchapřítomnost a ostražitost k okamžitému jednání. Takovýto zásah totiž může mít vliv na přerušení, případně na stav hry, potažmo konečný výsledek. *„Hlavní rozhodčí může opravit výrok čárového rozhodčího pouze v případě, je-li si naprosto jistý chybou čárového a tuto opravu učiní bezprostředně poté, kdy nastane.“*²⁵ Pokud se utkání hraje na antukovém dvorci, může si hráč v případě nesouhlasu s výrokem hlavního či čárového rozhodčího vyžádat tzv. „Ball Mark Inspection“ (kontrola stopy míče), což v praxi znamená skutečnou kontrolu stopy míče, kdy hlavní rozhodčí sestoupí přímo na dvorec a na místě ohodnotí, zda je míč dobrý nebo špatný.

Důležité však je, aby hlavní rozhodčí *„prováděl každou kontrolu stopy míče zodpovědně dle svého nejlepšího uvážení a to výhradně na antukových dvorcích. Na žádném jiném povrchu nemůže být stopa uznána jako rozhodující prvek.“*²⁶ Ať chceme nebo ne, moderní technologie přinesla vývojové zařízení zvané „Hawk Eye“, které dnes již na většině profesionálních turnajů zastupuje roli hlavního rozhodčího, konkrétně právě při kontrole stopy míče v případě jiného povrchu, než je antuka. Aby byla zachována kontinuita utkání, *„musí hlavní rozhodčí vyvinout nejlepší úsilí, aby udržel pod kontrolou diváky. Kdykoliv totiž diváci narušují průběh utkání, hlavní rozhodčí je musí usměrnit s nutným respektem a požádat je o kooperaci na kontinuálním průběhu utkání.“*²⁷ Ano, ač se to zdá nespílitelné, i za diváky do jisté míry zodpovídá hlavní rozhodčí. Samozřejmě má dostupných několik prostředků, jak docílit potřebné kázně diváků, avšak ne vždy vyřeší situaci sám. Například při národních utkáních, kdy je zřejmé, jací fanoušci které strany narušují průběh utkání, může hlavní rozhodčí penalizovat reprezentujícího hráče,

²⁵ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6 Str. 8.

²⁶ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6 Str. 5.

²⁷ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

což většinou vede k vyřešení situace a nedochází k tomuto příliš často. Na běžném mezinárodním turnaji, kdy není možné zcela prokazatelně určit zájem diváků, je nutné hru přerušit a povolat vrchního rozhodčího, který definitivně vyřeší problematickou situaci společně s organizátory turnaje. Hlavní rozhodčí dále „odpovídá za usměrnění sběračů míčků natolik, aby svým výkonem a chováním na dvorci byli hráčům nápomocni a současně je nijak nevyrušovali.“²⁸

„Ballboy“ (sběrač) nemusí být zákonitě malé dítě, které tráví volný čas po tenisových turnajích a sbírá hráčům míčky během utkání. Bezpochyby bychom našli sběrače na přinejmenším poloprofesionální úrovni. Samozřejmě se požadavky na kvalitu sběračů (stejně tak je to i u rozhodčích) liší dle úrovně daného turnaje. Sběrač musí být rychlý, přesný, bystrý, musí mít přehled, vždy být nápomocen hráčům a při to všem musí být hlavně tichý, nenápadný a nebát se ani nošení propocených ručníků, které profesionální hráči používají takřka po každé výměně. Vrátime-li se ještě ke kontrole míčů během utkání, je zapotřebí poněkud ztřeštěnější dohled ze strany hlavního rozhodčího. Do jisté míry jsou mu nápomocni právě sběrači, ti jsou však pouhým nástrojem, jak získat přehled a podklady pro řešení případných problémů. „Hlavní rozhodčí je zodpovědný za veškerou výměnu míčů a jejich zhodnocení, zda je daný míč vhodný pro hru. Nejprve je nutné se ujistit, zda je ve hře požadovaný počet míčů. V případě ztráty jednoho či více míčů je nutné řešit hned, kdy to dovolí situace na dvorci. Pokud je třeba míč vyměnit či nahradit, je možné použít míč zcela nový, to však pouze pokud je utkání ve stavu rozehrávky či do stavu nanejvýš dvou odehraných her. Jinak musí být míč nahrazen míčem opotřebeným do stejné míry, jako byl opotřeben míč ztracený či poškozený.“²⁹ Úroveň kvality ztraceného míče se posuzuje většinou na základě opotřebení natisknuté značky a uvolněnosti vláken na míči. „Odpovídající počet balení míčů musí být vždy připraveny a zkontrolovaný

²⁸ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 5.

²⁹ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6 Str. 6.

v dostatečném předstihu před použitím tak, aby tato činnost nijak nenarušovala a nepřerušovala průběh utkání.“³⁰

K přerušení utkání může dojít z mnoha různých důvodů. Hlavní rozhodčí by měl zajistit, aby v těchto případech probíhalo vše v rámci pravidel. Většinou se však nejedná o situace, kdy důvodem zdržení je chyba hlavního rozhodčího, jako například při výše zmíněné výměně míčů, ale zejména o situace, kdy za přerušení může například tma, povětrnostní podmínky, déšť apod. *„Pokud hlavní rozhodčí označí situaci na dvorci jako vyžadující přerušení, učiní tak a neprodleně musí ohlásit tuto situaci zástupci ITF případně vrchnímu rozhodčímu. Pokud se tak stane, musí hlavní rozhodčí zajistit, aby všichni přítomní účastníci utkání byli připraveni k okamžitému pokračování v případě ukončení přerušení.*“³¹ Poté, kdy je utkání ukončeno (tentokrát mluvíme o úplném konci utkání, ne o pouhém přerušení), stále nepřestává být hlavní rozhodčí odpovědným. Jeho činnosti přímo navazující na průběh utkání končí odevzdáním a zápisem výsledku utkání. *„Na závěr utkání musí hlavní rozhodčí podat zprávu zástupci ITF, případně vrchnímu rozhodčímu o všech skutečnostech týkajících se opatření přijatých v rámci kodexu chování během utkání.*“³²

³⁰ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 6.

³¹ INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 6.

³² INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6, Str. 6.

4. ANALÝZA KOMUNIKATIVNÍCH AKTŮ HLAVNÍHO ROZHODČÍHO

V předchozích kapitolách jsme čtenáři představili základní principy Searlovy teorie řečových aktů a předmětnou sféru, na niž je budeme aplikovat. Předmětem analýzy bude komunikativní stránka činnosti hlavního rozhodčího během tenisového zápasu. Jak je zřejmé z předchozího výkladu, roli hlavního rozhodčího nelze redukovat na předávání informací hráčům a publiku a zaznamenávání skóre: jeho činnost podstatně ovlivňuje vývoj utkání a potenciálně i jeho výsledek. Zaměříme se na několik typů výroků, které hlavní rozhodčí pronáší v průběhu utkání, případně i v průběhu bodu. Tyto výroky reagují na specifické situace způsobem, který je bezpodmínečně vázán pravidly, ale odráží se v něm také individuální zkušenosti nasbírané v bezpočtu odpískaných utkání. Rozsah těchto zkušeností a schopnost využít je za konkrétních okolností je základem úrovně práce rozhodčího a jeho osobních profesionálních kvalit. Je proto nutné, aby rozhodčí reálně zažil a byl nucen posoudit co možná nejvíce pravidelně se opakujících i netypických situací. Nepřeberné množství a variabilita těchto situací znemožňují, aby se rozhodčí mohl na každou z nich plně teoreticky připravit. Dalším důvodem je, že ve většině výroků hlavního rozhodčího je rozhodujícím faktorem jeho subjektivní rozhodnutí. Tyto parametry činnosti rozhodčího podstatně patří k výkonu jeho funkce během zápasu, ale nebudou hlavním předmětem naší analýzy. Zaměříme se v nich na typologickou charakteristiku výroků rozhodčího z hlediska Searlovy teorie řečových aktů. Východiskem bude posouzení role těchto výroků v kontextu pravidel a konkrétních herních situací. Dospějeme-li v některých případech k závěru, že Searlova klasifikace typů řečových aktů buď není aplikovatelná, nebo přináší nejednoznačné výsledky, bude to příležitost pro kritické posouzení adekvátnosti Searlovy teorie.

4.1. Zastoupení základních typů mluvních aktů v komunikativním jednání hlavního rozhodčího: předběžné schéma

Reprezentující akty („representatives“)

V případě této kategorie je nejtypičtějším „zástupcem“ hlášení stavu hry, k němuž dochází po ukončení každého bodu (jde tedy o nejfrekventovanější typ výroku hlavního rozhodčího).

Direktivní akty („directives“)

K pozici hlavního rozhodčího patří, že je nejvyšší instancí všech rozhodnutí relevantních pro průběh zápasu: je proto vybaven nezpochybnitelnou autoritou pro výkon direktivních aktů.

Zavazující akty („commissives“)

Výkon funkce hlavního rozhodčího typicky nenavozuje situace, v nichž by se rozhodčí zavazoval k budoucímu jednání (v tom smyslu, v jakém přijímáme závazky v aktu slibu). Ve zvláštních případech mohou být prvky zavazujících aktů přítomny v aktech s jinou klasifikací.

Expresivní akty („expressives“)

Vymezení pozice hlavního rozhodčího takřka nevytváří prostor pro vyjadřování emocí jako součást výkonu jeho funkce. Přesto v jistých situacích můžeme výrok rozhodčího považovat za emotivní vyjádření. Jedná se zejména o akt omluvy.

Deklarativní akty („declaratives“)

Specifická povaha deklarativních aktů spočívá v tom, že jejich vykonáním se navozuje, tj. stává se faktem, stav věcí („state of affairs“), který je vymezen v jejich propozičním obsahu. Je zřejmé, že může jít pouze o institucionální fakty: fyzický fakt (týkající se vzdáleností mezi objekty, jejich polohy atd.) nelze bezprostředně navodit pouhým komunikativním aktem.

To nastoluje zajímavý problém pro klasifikaci výroků hlavního rozhodčího. Výroky typu „out“ se na jedné straně týkají fyzických parametrů pohybu míčku, a tedy by neměly mít deklarativní sílu ve smyslu Searlovy klasifikace. Na druhé straně jsou pronášeny s autoritou nejvyšší instance (srov. bod 2) a jejich platnost (s výjimkou specifických okolností, na něž poukážeme níže) není podmíněna shodou s fyzickými fakty. V tomto ohledu nesplňují podstatnou charakteristiku deklarativních aktů: jejich „směr přizpůsobení“ („direction of fit“) nelze redukovat na schéma slova→svět. Naše předběžná hypotéza zní: řada výroků rozhodčího se pohybuje na rozhraní dvou kategorií podle Searlovy klasifikace - reprezentujících a deklarativních aktů. Platí o nich, že:

- a) splňují některé podmínky nutné pro zařazení pod každou z obou Searlových kategorií
- b) ve vztahu k žádné z těchto kategorií nesplňují všechny nutné podmínky, které jsou součástí jejich definice

Je-li tomu tak, tyto typy výroků odhalují mezeru v aplikabilitě Searlovy klasifikace: existují případy, které nelze jednoznačně zařadit pod Searlovy kategorie.

4.2. Reprezentující akty hlavního rozhodčího

Většina výroků, které hlavní rozhodčí pronáší při výkonu své funkce v průběhu zápasu, má povahu informativních sdělení, jimiž seznamuje diváky s fakty, které jsou paralelně zaznamenány na doprovodné tabuli. Například čas do konce rozehrávky, který hráč je na které straně, kdo vyhrál los, co si zvolil, jaký formát hry se bude hrát, stav v průběhu hry atd. Z hlediska Searlovy klasifikace jde jednoznačně o reprezentující akty: konstatují, ale nenastolují fakty specifikované v jejich propozičním obsahu.

Obecně platí, že do kategorie reprezentujících aktů můžeme zařadit ty výroky hlavního rozhodčího, které nezasahují do průběhu utkání. Například hlavní rozhodčí zahlásí: „Hra Novák, Novák vede 2:1 ve druhé sadě“ (případně „30:40“ po daném bodu). Po každé ukončené výměně, hře a sadě, nebo také po přerušení hry, má hlavní rozhodčí povinnost ohlásit stav hry a tento výrok má reprezentující funkci a „směr přizpůsobení“ odpovídající schématu slova→svět. Nejde o nic jiného než o podání informace o stavu hry divákům. Pokud se hlavní rozhodčí ve výrocích tohoto typu dopustí chyby (například přeřeknutí), nemá to dopad na průběh utkání: tento výrok nenastoluje nový institucionální fakt (nový stav hry), jak je tomu u deklarativních aktů podle Searlovy klasifikace. Jde tedy pouze o technickou komplikaci, k níž by nicméně docházet nemělo: spolehlivost hlášení je jedním z prvků, který vypovídá o profesionálních kvalitách hlavního rozhodčího. Z našeho hlediska je podstatné, že hlášení tohoto druhu jednoznačně splňují Searlovo vymezení reprezentujících aktů a na rozdíl od jiných případů (viz níže bod 4.3.) žádné specifické okolnosti nemohou zpochybnit či revidovat tuto klasifikaci.

Příklad: „Dámy a pánové, k semifinálovému utkání nastoupili hráči Novák a Čermák. Čermák vyhrál los a zvolil podání.“

Ať už jsou v dosahu dvorce nějací diváci či ne, hlavní rozhodčí je povinen zahlásit stručný souhrn informací týkajících se daného utkání. K tomuto hlášení dochází v závěru rozehrávky. Poté by mělo následovat hlášení

vyzývající hráče k zahájení utkání. V jaké fázi rozehrávky hlavní rozhodčí tuto skutečnost ohlásí, je opět na jeho subjektivním posouzení v dané situaci. Celý tento úkon slouží nejen k informovanosti diváků, ale také jako rekapitulace či shrnutí sjednaného či uskutečněného postupu od příchodu hráčů na dvorec až po samotné zahájení utkání.

V případech tohoto druhu se jedná o fakta daná a nezvratná, která byla buď stanovena ještě před nástupem hráčů k utkání v rámci regulí jednotlivých turnajů, nebo se o ní rozhodlo během přítomnosti hráčů (losování a následná volba). Pro výroky tohoto druhu platí, co bylo řečeno výše: mají pouze informativní charakter a bezprostředně nezasahují do průběhu a výsledku utkání. V kterékoli z uvedených situací se samozřejmě hlavní rozhodčí může dopustit chyby: taková chyba ale nemění stav hry a neposouvá výrok mluvčího ze sféry reprezentujících aktů do jiné kategorie. Je pouze selháním ve výkonu reprezentující funkce: jinými slovy, dochází k narušení reprezentačního vztahu na ose slova→svět (ve smyslu Searlova „směru přizpůsobení“).

Příklad: „Dámy a pánové, na dvorec byl přivolán lékař“.

Všichni přítomní by měli být plně informováni o průběhu utkání a o aktuálním dění na dvorci. To se týká i situací, které nejsou přirozenou součástí průběhu a kontinuity utkání. Občas během utkání dojde ke zranění či zdravotním potížím některého z hráčů a je nutné ošetření lékařem (povinností každého organizátore turnaje je zajistit odpovídající kvalifikovanou lékařskou péči). Tuto skutečnost je z pozice hlavního rozhodčí nutné nejen iniciovat, ale také oznámit okolí. Standardním prostředkem je uvedené hlášení, které má pravidly danou strukturu a při správném postupu hlavního rozhodčího nesmí chybět v případě, kdy se hlavní rozhodčí spojil s vrchním rozhodčím, případně přímo s přítomným lékařem a zajistil tak pro hráče potřebnou péči. Je zřejmé, že pokud hlavní rozhodčí opomine tento výrok, dopustí se pouze profesní chyby, která neovlivní reálný průběh událostí (výkon funkce lékaře ani další průběh utkání): proto můžeme s jistotou konstatovat, že se jedná o nezpochybnitelný reprezentující řečový akt podle Searlovy klasifikace.

Příklad: „Dámy a pánové, hráč Novák je právě ošetřován.“

Tento výrok navazuje na předchozí a spadá do stejné kategorie řečových aktů. Když se ošetřující lékař dostaví k ošetření hráče, je z pohledu hlavního rozhodčího opět nutné mít tuto situaci plně pod kontrolou a znovu informovat všechny přítomné. U tohoto hlášení je podstatná nejen informovanost okolí, ale zejména protihráče, který tak získá podstatný přehled o dění na druhé straně sítě. Pravidla stanoví limit pro ošetření hráče v případě přivolání lékaře na dvorec, a to v délce tří minut. Pravidla také povolují lékaři a současně hráči, aby diagnóza byla stanovena před zahájením tohoto limitu. To je pro nás v tuto chvíli podstatné pouze z pohledu načasování uvedeného výroku. Zmíněný výrok totiž musí padnout až tehdy, kdy lékař vyhodnotí problém jako řešitelný v rámci daného časového limitu a zahájí tak ošetřování. To je ten správný moment, kdy hlavní rozhodčí hlásí dění na dvorci v podobě uvedeného výroku. Jde o další z příkladů, kdy výrok hlavního rozhodčího nemá vliv na další vývoj utkání, a jeho adekvátnost je dána tím, zda správně reflektuje aktuální dění na dvorci: jde tedy o jednoznačný případ reprezentujícího aktu v Searlově smyslu.

Příklad: „, Druhá sada, podává Čermák“.

Hlavní rozhodčí není povinen hlásit stav hry pouze po ukončení daného bodu či po tzv. přerušení hry, ale také v případě, že začíná nová sada. Poté, co se hráči zvednou z laviček po ukončení přestávky po odehraném setu a chystají se započít set další, je nutné ze strany hlavního rozhodčího informovat diváky o aktuálním dění na dvorci. Vždy se hlásí pořadí nastávající sady a jméno hráče, který bude podávat. Pro laické diváky může být občas složité zjistit, který z hráčů bude podávat po ukončení dané sady, jelikož hráči jdou odpočívat na lavičky bez ohledu na počet odehraných her, tedy i v případě, kdy součet her je sudý a hráči by tak měli dle pravidel zůstat na svých stranách a pokračovat v další hře. To může být pro diváky matoucí a v tuto chvíli je hlavní rozhodčí kompetentním zdrojem informací o průběhu

a stavu daného utkání. Stejně jako v předchozích případech se bezpochyby jedná o typický reprezentující mluvní akt se směrem přizpůsobení slova→svět.

4.3. Deklarativní akty hlavního rozhodčího a akty na pomezí reprezentací a deklarácí

Menšinu mezi výroky hlavního rozhodčího (vzhledem k jejich frekvenci v průběhu zápasu) představují hlášení, jimiž rozhodčí vstupuje do hry mimo rámec popsaný v bodu 4.2. O to výrazněji ale ovlivňují průběh hry. Tato hlášení lze rozdělit do několika kategorií podle povahy a podmíněnosti nebo naopak definitivnosti jejich platnosti. Některá hlášení, která se v okamžiku jejich pronesení rozhodčím stávají platná a neodvolatelná, mají faktický předmět (řeší „questions of fact“). Týkají se tedy situací, které nemůže změnit ani vrchní rozhodčí, formálně nadřazený hlavnímu rozhodčímu. Nejtypičtějším příkladem je zahlášení nebo opravení čárového rozhodčího na tzv. „hard surface“ – což je povrch, na kterém hráč nemá právo požádat hlavního rozhodčího o kontrolu stopy dopadu míče (nepatří sem pouze antuka, kde není nainstalováno „Hawk Eye“). V tomto případě proti rozhodnutí hlavního rozhodčího není odvolání a jeho slovo je konečné. Mezi otázky faktu patří dále přerušování hry nebo opakování výměny z důvodu vlétnutí cizího tělesa na dvorec, vniknutí neukázněného fanouška na dvorec, nevolnosti čárového rozhodčího nebo sběrače v průběhu výměny, v situaci, kdy hráči vypadne z kapsy míč nebo upadne čepice (v tomto případě rozhodčí nařídí opakování výměny, ale musí hráče upozornit, že pokud se mu to stane ještě jednou, ztratí bod). Hráč ztrácí bod automaticky, pokud byla tato situace zapříčiněna úmyslným chováním hráče.

V případě, že „Hawk Eye“ nebo následná kontrola stopy po dopadu míče odhalí nesprávné rozhodnutí buď hlavního, nebo čárového rozhodčího, musí hlavní rozhodčí rozhodnout o tom, jak bude hra pokračovat. Buď se jedná o konečný míč (hráč neměl možnost ho vrátit bez ohledu na překážku,

kteřou představovalo zahlášení rozhodčího), nebo musí nařídít opakovat celou výměnu. Jedná se o jeden z nejcitlivějších problémů, který může při posuzování „otázky faktu“ („question of fact“) nastat. Zároveň představuje metodologicky zajímavou komplikaci vzhledem k Searlově klasifikaci řečových aktů. Možnost korekce původního výroku hlavního rozhodčího po ověření „faktů“ naznačuje, že tento výrok má povahu reprezentujícího aktu a „směr přizpůsobení“ („direction of fit“) má schéma slova→svět. Okolnost, že konečný verdikt (a tedy klasifikace dané situace relevantní pro další průběh zápasu) je v poslední instanci záležitostí rozhodnutí hlavního rozhodčího, naopak mluví pro charakteristiku aktu rozhodčího jako deklarativního, tj. jako aktu s obousměrným „směrem přizpůsobení“: slova↔svět.

Pokud se ve výrocích rozhodčího nejedná o „otázky faktu“, jde většinou o otázky výkladu pravidel („questions of law“). I v těchto případech samozřejmě vydá hlavní rozhodčí nějaké stanovisko, ale hráči se proti němu mohou odvolat a nechat si na dvorec přivolat vrchního rozhodčího (tzv. „supervisor“ nebo „referee“). Ten si nechá celou situaci vyložit jak od hlavního rozhodčího, tak od hráčů a vydá rozhodnutí, které je okamžitě platné a proti němuž není odvolání. V takovém případě je na místě přikročit k modifikaci Searlovy klasifikace: výrok hlavního rozhodčího můžeme charakterizovat jako „podmíněnou deklaraci“, zatímco výrok vrchního rozhodčího bude deklarativním aktem „poslední instance“.

Příkladem rozhodnutí tohoto druhu je situace, kdy hlavní rozhodčí nesprávně aplikuje pravidla. Například servírující hráč podá první podání, které je chybné, praskne mu výplet, takže si jde k lavičce vyměnit raketu a hlavní rozhodčí nařídí první podání, protože byla narušena kontinuita mezi prvním a druhým podáním. Toto rozhodnutí je ovšem chybné, protože hráč je *de facto* zodpovědný za své rakety a pokud nastane tato situace, nemá právo na opakování prvního podání (to by měl pouze v případě, že by výplet praskl přijímajícímu a ten si šel raketu vyměnit). Právě v tomto případě má přijímající

hráč právo nechat si na dvorec zavolat vrchního rozhodčího, který výklad pravidel opraví oproti původnímu rozhodnutí hlavního rozhodčího.

Mohou nastat i případy, v nichž má hlavní rozhodčí pouze poradní hlas, na jehož základě přijde rozhodnout vrchní rozhodčí. Příkladem je dodržování tzv. „dress code“. V pravidlech je jasně napsáno, jak velké mohou být reklamy a jak velká loga smějí hráči na svém oblečení nosit. V praxi to vypadá tak, že pokud si hlavní rozhodčí všimne prohřešku proti tomuto druhu pravidel, upozorní na to hráče, přivolá vrchního rozhodčího a ten vydá konečné rozhodnutí.

Jiné omezení kompetence hlavního rozhodčího spočívá v tom, že je zodpovědný za přerušení zápasu kvůli silnému dešti, zatímco vrchní rozhodčí je zodpovědný za přerušení zápasu pro nedostatečnou viditelnost. Z hlediska Searlovy klasifikace je v těchto případech konečný deklarativní akt (přerušení zápasu) v kompetenci různých osob v závislosti na obsahu výchozího reprezentujícího aktu (konstatování nepříznivých vnějších podmínek příslušného druhu).

Pokud hráč dostane napomenutí za jakýkoliv prohřešek proti pravidlům sportovního chování na dvorci (odpálení míče, házení raketou, nevhodné vyjadřování, nevhodná gesta atd.), jedná se o pravomoc hlavního rozhodčího. Tato provinění jsou však doprovázena pokutou, kterou udělí vrchní rozhodčí po zápase ve své kanceláři. Na základě zprávy od hlavního rozhodčího může nechat hráče bez následného peněžního trestu, nebo nasadit pokutu v rozmezí, které je definované v pravidlech podle druhu provinění. V takových případech je reakcí na chování hráče série dvou deklarativních aktů, z nichž druhý (udělení pokuty) je podmíněn prvním (napomenutím).

4.4. Direktivní akty hlavního rozhodčího a mezní případy

Příklad: „Dávej si pozor na svou sebekontrolu, pozoruji u tebe náznaky nesportovního chování.“

Hlavní rozhodčí jakožto nejvyšší instance při rozhodování sporné situace týkající se „otázek faktu“ („questions of fact“) je povinen dohlížet na průběh utkání a koordinovat jej tak, aby nebyla porušena pravidla a narušena kontinuita hry. Toho může docílit dostupnými penalizačními sankcemi, ke kterým se však přistupuje až v případě prokazatelného porušení pravidel. V případě, že hlavní rozhodčí sledává průběh utkání či chování některého z hráčů jako nevhodné, případně inklinující k porušení pravidel, může předejít penalizaci použitím tzv. „soft warning“, kdy hráče upozorní na situaci, která by mohla zapříčinit jeho penalizaci. Pro demonstraci tohoto případu jsme zvolili výše uvedený výrok, kdy hlavní rozhodčí upozorňuje hráče na jeho nevhodné chování, které působí jako nesportovní, což může vést až k prohřešku proti pravidlům a hráč může být penalizován.

Jak se hráč postaví k tomuto upozornění, je reálně vzato pouze na něm. Hlavní rozhodčí však vykonal svou povinnost a v tomto případě, kdy je prostor pro pouhé varování a není nutný přímý zásah do utkání v podobě napomenutí (první stupeň penalizace hráčů), upozornil hráče na možný fakt penalizace. Typické případy varování (typu „Uděláš-li X, bude následovat Y“) spadají z hlediska Searlovy klasifikace do kategorie reprezentujících aktů. V našem případě jde ale o explicitní výzvu ke změně dosavadního chování (čemuž odpovídá imperativní gramatická forma věty): hlavní rozhodčí se snaží přimět hráče, aby sladil své chování s pravidly. Jde tedy o direktivní akt podložený autoritou, kterou je hlavní rozhodčí vybaven ve vztahu k hráči. Směr přizpůsobení zde má typicky direktivní podobu svět→slova: reálné chování hráče se má přizpůsobit slovům rozhodčího.

V kontextu pravidel ale takový akt zároveň hráči slouží jako sdělení, že pokud nezmění své chování, může následovat vyšší stupeň sankce.

Mohlo by se zdát, že v tomto ohledu plní akt mluvčího reprezentující funkci, protože informuje hráče o vzniklé situaci (definované podle pravidel). Protože ale tato situace byla nastolena právě tím výrokem rozhodčího, v němž je popsána (nejde tedy o pouhou „question of fact“), máme všechny důvody zahrnout tento aspekt výroku rozhodčího do kategorie deklarativních aktů. Jde tedy o případ výroku, v němž se kombinují funkce direktivního a deklarativního aktu ve smyslu Searlovy klasifikace.

Příklad: „Stop, zastavte hru. Vypadl ti míč z kapsy, pokud se tato situace bude opakovat, ztrácíš automaticky bod.“

Pravidla říkají, že pokud dojde k neúmyslnému přerušení hry, hráč je na tuto skutečnost upozorněn (viz příklad) a v případě opakování stejné situace automaticky ztrácí bod. Pokud však hráč tento problém způsobí úmyslně, a to z jakéhokoliv důvodu, hlavní rozhodčí nepoužije zmíněný výrok, ale přistoupí přímo k zahlášení ztráty bodu, a tedy i změny aktuálního stavu hry. Pokud hlavní rozhodčí neupozorní hráče na možnost ztráty bodu, komplikuje si tím další průběh utkání, v němž stejná situace může nastat opakovaně. Dojde-li k tomu a hlavní rozhodčí v této fázi rozhodne o ztrátě bodu, hráč má možnost obrátit se na vrchního rozhodčího s otázkou výkladu pravidel.

Z hlediska Searlovy klasifikace jde opět o kombinovaný řečový akt. Spojuje se v něm direktivní přerušení zápasu s deklarativním navozením stavu, v němž jisté další jednání hráče povede automaticky ke ztrátě bodu. Opomene-li rozhodčí explicitně upozornit na tento deklarativní parametr svého aktu, není tím anulován, ale jeho platnost je zpochybněna (otevřít se prostor pro odvolání k vrchnímu rozhodčímu jako vyšší instanci). Konstatování příčiny této situace (vypadnutí míčku z hráčovy kapsy) plní typicky reprezentující funkci se „směrem přizpůsobení“ slova→svět. V uvedeném výroku se tedy spojují funkce direktivního, deklarativního a reprezentujícího aktu ve smyslu Searlovy klasifikace.

Příklad: „Počkej prosím.“

Tento výrok používá hlavní rozhodčí zejména v případech, kdy aktuální situace na dvorci neodpovídá následujícímu přirozenému průběhu utkání. Jedná se například o situaci, kdy sběrač nestihne po sebrání míčku doběhnout zpět na své místo a hráč, který právě podává, si této skutečnosti nevšiml; nebo o případ, kdy diváci stále vyrušují hlasitými výkřiky či zvuky hudebních nástrojů apod. Základní funkcí tohoto výroku je zajistit kontinuitu utkání. Ta by totiž mohla být narušena v případě, že by podávající „nepočkal“ s podáním až do chvíle, kdy je situace na dvorci odpovídající, protihráč by mohl být vyrušen během své činnosti a bod by se tak musel opakovat, jelikož hráč vinou vnějšího faktoru nebyl připraven k zahájení výměny. Řešení této otázky může být velmi složité, zejména pokud podávající hráč odmítá uznat příčinu opakování bodu. Právě z tohoto důvodu je podstatné zastavit hráče dříve, než dojde ke sporné situaci a přerušení hry.

Z hlediska funkce i gramatické indikace ilokuční síly (imperativní slovesný tvar) jde o typický direktivní akt ve smyslu Searlovy klasifikace.

Příklad: „Nové míče.“

V rámci obecných ustanovení daného turnaje je vždy určeno, po kolika hrách dochází k výměně míčů. Hlavní rozhodčí musí tento vymezený počet her hlídat a postarat se to, aby k výměně míčů došlo ve správnou chvíli. Tento akt je nutné ohlásit pomocí výše uvedené formule. Hlavní rozhodčí tímto výrokem nejen informuje přítomné diváky o změně míčů, ale především vyzývá sběrače (v případě utkání hraného bez sběračů sám sebe), aby se postarali o faktickou výměnu ohraných míčů za nové. Je nutné, aby došlo vždy k výměně všech míčů, se kterými se dosud utkání hrálo, za adekvátní druh a správný počet míčů nových. Svým výrokem „nové míče“ tedy vydává hlavní rozhodčí povel sběračům, dalšími pomocnými gesty a hesly potom usměrňuje sběrače k co možná nejrychlejšímu provedení stanoveného úkonu.

Z hlediska komunikativní funkce jde o typický direktivní mluvní akt se „směrem přizpůsobení“ svět→slova. Jeho cílem je autoritativně přimět adresáty k vykonání činnosti, která je elipticky vymezena v propozičním obsahu aktu. Druhotná funkce tohoto výroku je reprezentující: jeho pronesení slouží jako informace pro diváky o situaci na hřišti.

Příklad: „Čas“

Hlášení „čas“ používá hlavní rozhodčí v případě uplynutí časového limitu stanoveného pravidly (pro rozehrávku, pro přestávku mezi jednotlivými hrami, pro přestávku mezi odehranými sadami). Jak jsme se však konstatovali výše, konkrétně toto hlášení není bráno tak striktně, jak hovoří pravidla. Z výkladu pravidel víme, jaké časové limity jsou určeny pro jednotlivé prodlevy během utkání. Ve chvíli, kdy hlavní rozhodčí vysloví tento verdikt, je to impuls pro hráče připravit se k pokračování v utkání.

Zdánlivě bychom tento výrok mohli zařadit mezi řečové akty reprezentující. Pravidla však umožňují v případě nedodržení časového limitu penalizaci hráče ze strany hlavního rozhodčího. Hlavní rozhodčí tedy výrokem „čas“ ohlašuje blížící se vypršení časového limitu pro danou situaci, a snaží se tak (pod sankcí možné penalizace) přimět hráče k úkonu směřujícímu k pokračování v utkání. Z hlediska funkce jde tedy o jednoznačný příklad direktivního řečového aktu ve smyslu Searlovy klasifikace.

Příklad: „Correction, míč byl dobrý, opakujte bod.“

Hlášení opravy, tzv. „Correction“, užívá hlavní rozhodčí v případě, kdy si je jistý chybou hlášení čárového rozhodčího: konkrétně zahlásí-li čárový rozhodčí „out“ v případě, že míč byl dobrý. Tímto výrokem dochází k přerušení hry, což je samostatná kapitola ve výkladu pravidel, a proto je hlavní rozhodčí povinen v této situaci postupovat rychle, přesně a samozřejmě správně. Tím, že hlavní rozhodčí přeruší hru tímto způsobem, je povinen nařídít opakování celého bodu. Tento případ však nastává pouze tehdy, hraje-li se utkání na tvrdém povrchu a bez technologie „Hawk Eye“. V těchto dvou případech

totiž nastává možnost alternativního ověření správnosti výroku hlavního rozhodčího, a to buď pomocí stopy na antukovém dvorci či vizualizace systému „Hawk Eye“. Vycházejme ale ze základní varianty, tedy tvrdého povrchu bez možnosti využití Jestřábího oka, kdy je hlavní rozhodčí nejvyšší instancí v řešení tohoto problému. Hra je tedy výrokem „Correction“ a následujícím komentářem přerušena a automaticky dochází neprodleně k opakování bodu.

Z hlediska Searlovy klasifikace jde dominantně o direktivní akt: jeho cílem je vyvolat konkrétní jednání na straně adresáta. Korekce výroku čarového rozhodčího plní současně reprezentující funkci (konstatuje skutečný stav věcí) a deklarativní funkci: navozuje novou situaci ve hře. Jde tedy o další příklad komplexního řečového aktu na pomezí Searlových kategorií.

Příklad: „Hráč Novák si žádá „Challenge“ (rozhodnutí sporného dopadu míče pomocí technologie „Hawk Eye“), míč byl hlášen jako out.“
Toto hlášení se týká výhradně utkání, potažmo turnajů, při kterých je využíván systém pro kontrolu správnosti hlášení čarového či hlavního rozhodčí pomocí systému „Hawk Eye“. Tímto výrokem deklaruje hlavní rozhodčí přání hráče, aby byl výrok ověřen pomocí technologie. Bezprostředně po pronesení výroku mají hráči a publikum přihlížet vyhodnocení dané situace. Standardně má hráč dle pravidel možnost využít tento prvek celkem třikrát během jedné sady. A to za předpokladu, že pokud si hráč vyžádá tzv. „Challenge“, kdy je výrok vyhodnocen pomocí systému „Hawk Eye“, a vyvrátí špatné rozhodnutí některého z rozhodčích, počet možností pro užití systému se danému hráči nemění, jelikož došlo k „ošizení“ hráče, který si kontrolu vyžádal a dochází k opakování bodu. Pokus o kontrolu se upírá tehdy, když hráč požádá o vyhodnocení a systém potvrdí verdikt rozhodčích. V tomto případě hlavní rozhodčí zahlásí původní změnu stavu a zrekapituluje počet zbývajících možností kontroly u daného hráče.

Hlavní rozhodčí tímto výrokem vydává pokyn k mobilizaci systému „Hawk Eye“, a tím k provedení kontroly správnosti hlášení dopadu míče: z funkčního hlediska jde tedy o typický případ direktivního řečového aktu se „směrem přizpůsobení“ svět→slova.

4.5. Prvky zavazujících (komisivních) aktů ve výrocih hlavního rozhodčího

Příklad: „Dámy a pánové, utkání je přerušeno pro dešť.“

Když utkání probíhá na otevřených dvorcích, je nutné počítat s proměnlivými vlivy počasí, které mohou narušit průběh a kontinuitu utkání. Příkladem je situace, kdy výrok hlavního rozhodčího přeruší utkání z důvodu deště. Jak je zřejmé z předchozího výkladu, je nutné rozlišovat přerušeni utkání kvůli dešti a kvůli viditelnosti. V případě deště se jedná výhradně o rozhodnutí hlavního rozhodčího, jelikož na tuto situaci je z hlediska pravidel nahlíženo jako na otázku faktu a víme, že v otázkách faktu („questions of fact“) je nejvyšší instancí během utkání právě hlavní rozhodčí. Pokud má dojít k přerušeni utkání z důvodu tmy nebo špatné viditelnosti, hlavní rozhodčí ze své pozice pouze zastaví hru a definitivní verdikt s okamžitou platností vyřkne vrchní rozhodčí. V situaci, kdy dojde k přerušeni hry z důvodu deště na základě výroku hlavního rozhodčího, zavazuje jej tento výrok podniknout všechny kroky nezbytné k tomu, aby po přerušeni mohlo utkání pokračovat (zajistit hrací míče, zaznamenat si stav hry, čas přerušeni, postavení hráčů apod.).

Typicky deklarativní výrok navozující novou situaci (stav přerušeni utkání) tak zároveň navozuje důsledky charakteristické pro zavazující akty (zavazuje mluvčího k jistému jednání). Propoziční obsah výroku rozhodčího přitom explicitně vymezuje pouze náplň deklarativního aktu: náplň závazku, který z toho plyne pro mluvčího, je vymezena pravidly, do jejichž rámce je výrok rozhodčího zasazen. Z hlediska Searlovy klasifikace můžeme situaci

popsat tak, že výrok rozhodčího je explicitně deklarativním aktem a implicitně plní současně funkci aktu zavazujícího.

4.6. Expresivní akty v rámci výroků hlavního rozhodčího

Jak je zmíněno výše, při výkonu funkce tenisového rozhodčího není teoreticky žádný prostor pro emotivní vyjádření, jelikož tato vlastnost je naopak u této pozici eliminována tak, aby si sudí zachoval dojem objektivních výroků a nedal tak hráčům možnost zpochybňovat jeho rozhodnutí. Nicméně občas k této situaci dojít může, jedná se prakticky o jeden jediný případ. Níže tedy uvádím příklad omluvy, jakožto emotivního výroku hlavního rozhodčího.

Příklad: „Promiň, já jsem ten míč viděl jako dobrý“

Hraje-li se utkání na dvorcí s „hard surface“ (tvrdý povrch bez možnost BMI)³³ a není k dispozici Jestřábí oko, je hlavní rozhodčí v otázkách faktu (zejména pak při hlášení dopadu míče) tím posledním, kdo může situaci posoudit. Vezmeme-li v úvahu lidský faktor, který nemůže zaručit bezchybný výkon žádného z rozhodčích, musí občas hlavní rozhodčí přistoupit k uvedenému emotivnímu výroku. Jelikož v rámci své pozice nemůže měnit svá platná rozhodnutí, je dobré pro uklidnění situace na dvorcí, aby se „poškozenému“ hráči omluvil. Toto může ovlivnit přístup hráčů k rozhodčímu a to za předpokladu, že hráč přijme omluvu jako poznámku, kterou hlavní rozhodčí naznačuje, že připouští teoretickou možnost chyby. Svým výrokem však dává najevo, že se nejednalo o úmysl a vylučuje tak zaujatý přístup k rozhodování utkání.

Jedná se o prokazatelně expresivní mluvní akt v rámci Searlovy kategorizace. Současně jde o jedinou možnost, kdy se hlavní rozhodčí ze své pozice může uchýlit k emotivnímu projevu, aby tak zajistil potřebnou

³³ BMI („Ball mark inspektion“) je úkon hlavního rozhodčího, kdy kontroluje stopu míče pro posouzení, zda je dobrý či špatný. Toto je možné pouze na antukových dvorcích.

kontinuitu hry. Za běžných okolností by sudí k jakémukoliv emotivnímu výroku neměl přistupovat. Jeho funkcí je především sledování pravidel a zajištění správného průběhu utkání, z tohoto důvodu považujeme výrok zapadající do kategorie expresivních aktů za výjimku.

ZÁVĚR

Výklad klíčových prvků Searlovy teorie řečových aktů jako nástrojů analýzy komunikativního jednání a rekapitulace relevantních faktů o tenisu jako sféře, která má být předmětem analýzy, vytvořily předpoklady pro detailní analytickou práci, která byla našim hlavním cílem. Zaměřili jsme se v ní na komunikativní akty hlavního rozhodčího v průběhu tenisového utkání. Ukázalo se, že některé z výroků rozhodčího jednoznačně spadají pod některou z kategorií vymezených v Searlově typologii řečových aktů. V jiných případech jsme dospěli k závěru, že taková klasifikace není možná: u některých výroků hlavního rozhodčího jsme konstatovali, že svou komunikativní funkci splňují definiční rysy dvou nebo více typů řečových aktů v Searlově pojetí. Zaznamenali jsme i případy, kdy daný výrok plní funkci některého z typů řečových aktů pouze podmíněně (konkrétně: deklarativní funkce některých aktů může být zablokována výrokem vyšší instance). Případy tohoto druhu nezpochybnují funkčnost Searlovy teorie: naopak i při klasifikaci složitých (kombinovaných) komunikativních aktů jsme používali Searlovu klasifikaci a její kritéria. Zároveň je z našich výsledků zřejmé, že tato klasifikace vyžaduje zpružnění, které spočívá v kombinaci jednotlivých kategorií a v podmíněné aplikaci některých pojmů: alespoň ve vztahu k tak specifické sféře komunikativního jednání, jakou představuje komunikace v průběhu tenisového zápasu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

AUSTIN, J. L. *How to Do Things with Words*. Cambridge: Harvard University Press, 1975, 188 s., ISBN 9780674411524.

AUSTIN, J. L. *Jak udělat něco slovy*. Praha: Filosofia, 2000, 176 s., ISBN 80-7007-133-8.

CARBOCH, J. (2008): *Anticipace podání v tenise; odhad dráhy letu míče*. In Sport a věda 2008. Sborník mezinárodní studentská vědecká konference Věda v pohybu pohyb ve vědě. Pořádaná UK FTVS 16. dubna 2008. Ed. Šmídová, J., Flemr, L., Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu, s. 260-263.

CARBOCH, J. (2007): *Taktika a trénink čtyřhry mužů a žen v tenise*. In Sport a věda 2007. Sborník mezinárodní studentská vědecká konference Věda v pohybu pohyb ve vědě. Pořádaná UK FTVS 11. dubna 2007. Ed. Landa, P., Šmídová, J. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta tělesné výchovy a sportu, s. 9-11.

INTERNATIONAL TENNIS FEDERATION, *ITF Duties and procedures for officials*. London: ITF Ltd., 2011, 33 s., ISBN 978 – 80 – 87092 – 02 – 6

KOŤÁTKO, P., *Interpretace a subjektivita*. Praha: Filosofia, 2006, 511 s. ISBN 80-7007-233-4.

KOŤÁTKO, P. *Význam a komunikace*. Praha: Filosofia, 1998, 294 s. ISBN 80-7007-117.

PEASE, A., *Řeč těla, Jak porozumět druhým z jejich gest, mimiky a postojů těla*, Praha, Portál, 2001, 137 s., ISBN 80-7178-582-2

SEARLE, J. R. *Construction of Social Reality*. London: The Free Press, 1995, 256 s., ISBN 9781439108369.

SEARLE, J. R. *Intentionality: An Essay in the Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press, 1983, 266 s., ISBN 0-521-27302-1.

SEARLE, J. R. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press, 1969, 203 s. ISBN 052109626X.

SEARLE, J. R., *What Is a Speech Act? The Philosophy of Language*. Oxford: Oxford University Press, 1971

Užiteční průvodci: „Kodex rozhodčích tenisu“ [online]. [cit. 2013-03-12].
Dostupné z: <http://www.rozhodci.cztenis.cz/news/dokumenty.php>.

Užiteční průvodci: „Pravidla tenisu“ [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z:
http://www.cztenis.cz/docs/pravidla_tenisu.pdf.

Užiteční průvodci: „Soutěžní řád“ [online]. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z:
http://www.cztenis.cz/docs/soutezni_rad.pdf.

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Jiří Smíšek

Obor: Sociální a mediální komunikace

Forma studia: prezenční

Název práce: Verbální akty a řeč těla jako povolání – tenisový rozhodčí

Rok: 2014

Počet stran textu bez příloh: 41

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů české literatury a pramenů: 6

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 6

Počet internetových zdrojů: 3

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Petr Kot'átko, CSc.